

De Gentse Vleeshouwers onder het Oud Regime

Demografische studie over een gesloten en erfelijk ambachtsgild

I

Vóór enkele jaren had ik de gelegenheid het probleem van de erfelijkheid in het ambachtswezen uitvoerig te behandelen. Ik wees er toen op dat men in dat verband twee verschijnselen goed uit elkaar moet houden : enerzijds valt tegen het einde van de middeleeuwen een *algemeen* streven naar erfelijkheid op, waardoor het meesterschap meer en meer aan de zoons van de meesters wordt voorbehouden. Beperkende maatregelen, als differentiële toegangsrechten, ongelijk moeilijke en dure meesterwerken, droegen er toe bij de buitenstaanders *in feite* te weren.

Afgezien daarvan stelt men vast dat in *sommige* ambachtsgilden een erfelijkheid *in rechte* tot stand was gekomen. Het is verleidelijk die erfelijkheid in rechte als de bekroning te beschouwen van de hiervoor genoemde erfelijkheid in feite. Bij nadere beschouwing houdt die zienswijze echter geen steek. Meestal zijn de gevallen van erfelijkheid in rechte ouder dan de algemene exclusivistische beweging die tegen het einde van de middeleeuwen inzette. Gene « dient verklaard als » een uitvloeisel, hetzij van het « Hofrecht », hetzij van de openbare » macht van de stadsheer, of ook nog als een aanmatiging van op politiek gebied triomferende ambachten. Het verschijnsel is vooral » frequent in de handwerkersgroepen die bij de voedselvoorziening betrokken zijn, inzonderheid in het vleeshouwersambacht, omdat de » erfelijkheid door de beperking van de verkoopgelegenheden bevoor- » dert wordt » (1).

(1) HANS VAN WERVEKE, *Ambachten en erfelijkheid* MED. DEELINGEN VAN DE KO-

Thans neem ik me voor nader in te gaan op de gegevens betreffende het ambachtsgild van de Gentse vleeshouwers, dat van het begin van de veertiende tot het einde van de achttiende eeuw het regime van de erfelijkheid in rechte heeft gekend. Het loont de moeite na te gaan wat er in die tijdsruimte van bijna vijf eeuwen van die geprivilegieerde handwerkersgeslachten is geworden. Er zijn zeker niet veel gevallen, waarin dit regime zo zuiver en gedurende zo lange tijd werd toegepast, en even weinig, waarover we zo goed zijn ingelicht.

De vleeshouwers zijn niet de enige ambachtslieden, die een dergelijk regime hebben gekend. Te Gent zelf verkeerden de viskopers ⁽¹⁾ en de schippers ⁽²⁾ in hetzelfde geval, te Brugge de viskopers en de makelaars ⁽³⁾; te Brussel waagden de schippers in later tijd een poging in dezelfde zin, zonder bijval echter ⁽⁴⁾; te Mechelen gold dit privilege voor de vleeshouwers (reeds lang vóór 1441), de huidevetters (sinds 1575) en de brouwers (sinds 1603) ⁽⁵⁾.

NINKLIJKE VLAAMSCH E ACADEMIE VOOR WETENSCHAPPEN, LETTEREN EN SCHOONE KUNSTEN VAN BELGIE, Klasse der letteren, IV, n° 1, 1942), blz. 17.

(1) FR. DE POTTER, *Gent van den oudsten tijd tot heden*, II (Gent, s. d.) blz. 444-446. De vishandelaars heetten te Gent — en in sommige andere steden — « viskopers », omdat zij in de vissershavens van de Vlaamse kust zeevis kochten, waarna zij deze in hun eigen stad aan de man brachten. Van het ambachtsgild maakten ook « vissers », d. w. z. vissers van riviervis, deel uit.

(2) DE POTTER, *Gent*, III, blz. 8-9. Het voorrecht werd in 1436 door Filips de Goede bekrachtigd. Het werd wellicht reeds in de tweede helft van de veertiende eeuw toegepast.

(3) L. GILLIODTS VAN SEVEREN, *Inventaire des archives de la ville de Bruges*, VI, blz. 418: brief van Filips de Schone (13 Sept. 1496), die het voorrecht bekrachtigt voor de vleeshouwers, viskopers en makelaars. Alleen voor de vleeshouwers bestaat er ouder bewijsmateriaal. Zie de op blz., 5, n. 1, vermelde brief van 2 December 1302.

(4) G. DES MAREZ, *L'organisation du travail à Bruxelles au XVe siècle* (Brussel, 1904, Mém. Acad. Roy. Belg. 8°), blz. 86. Volgens de schippers moest het beroep voorbehouden blijven aan de afstammelingen in mannelijke, of, als die ontbraken, in vrouwelijke linie.

(5) Mijn oud-leerling, de heer R. De Roo, licentiaat in de wijsbegeerte en letteren, die zijn licentiaatsverhandeling aan de erfelijkheid in het Mechels ambachtswezen wijdde, deelde mij die gegevens mede, waarvoor ik hem hier mijn welgemeende dank betuig.

Bij de vleeshouwers was de erfelijkheid in rechte in bepaalde streken eerder regel dan uitzondering, en ze kwam ook veelal merkwaardig vroeg tot stand. In het graafschap Vlaanderen liggen de voorbeelden voor het grijpen. Te Brugge is ze geattesteerd door de vleeshouwerskeure van 2 Dec. 1302, staat er dus waarschijnlijk in verband met de handwerkersomwenteling van datzelfde jaar (1). Te Dowaii was ze in 1397 sinds mensenheugenis in voege, in elk geval sinds de overgrootouders van het toen levende geslacht, zodat we ook hier wellicht tot het jaar 1302 kunnen opklimmen (2). Het eerste positieve bewijs voor Ieper is van 1514 (3), voor Oudenaarde van vóór 1539 (4), voor Kortrijk van 1430 (5). Ook te Aalst was het vleeshouwersberoep erfelijk (6). Te Meenen echter hadden de kinderen van de vrije meesters alleen voorrang op de buitenstaanders, waren deze dus niet volledig uitgesloten (7).

Ook in sommige Brabantse steden treft men dergelijke toestanden

(1) Brugge, Stadsarchief, *Fonds der Ambachten, Oorkonden*, n° 45.

Mijn oud-leerling de heer C. Wyffels, licentiaat in de wijsbegeerte en letteren, deelde mij de tekst van die onuitgegeven oorkonde mede, waarvoor ik hem zeer erkentelijk ben.

(2) G. ESPINAS, *La vie urbaine de Douai au moyen âge* (Parijs, 1913, 4 dln.), II, blz. 598. Het in hetzelfde werk (IV, blz. 715, nr. 1506) gepubliceerde stuk is door de schrijver niet volkomen correct geïnterpreteerd.

(3) I. L. A. DIEGERICK, *Inventaire analytique et chronologique des chartes et documents appartenant aux archives de la ville d'Ypres*, V (Brugge, 1860), blz. 70-71. Accoord van 7 April 1514, waarin het beginsel van de erfelijkheid, ook voor de bastaarden, wel erkend wordt, maar waarbij in sommige gevallen de schepenen het recht krijgen nieuwe vleeshouwers aan te stellen, of het ambacht open te verklaren.

(4) *Audenaerdsche mengelingen*, I, 1845, blz. 179. In 1539 werd gevraagd het ambachtsgild weer te «openen».

(5) FR. DE POTTER, *Geschiedenis der stad Kortrijk*, II, (Gent, 1874) blz. 201. Het voorrecht was in 1524 reeds niet meer in voege.

(6) FR. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis der stad Aalst*, II, (Gent, 1875), blz. 303. Het voorrecht klom hier minstens tot 1339 op. Er waren hier op het einde van het Oud Regime drie geslachten «vrije» vleeshouwers overgebleven (Branteghem, Boone, Wuytens), terwijl er sedert 1610 ook «onvrije» werden aangesteld.

(7) A. REMBRY-BARTH, *Histoire de Menin*, I (Brugge, 1881), blz. 353. Zo was de toestand in 1679.

aan. De Antwerpse vleeshouwers voerden reeds omstreeks 1290 strijd voor het erfelijkheidsprivilege, doch het werd hun eerst in 1354 nadrukkelijk in geschrifte toegestaan: de toonbanken gingen toen bij voorrang van vader op zoon over; bij gebrek aan rechtstreekse erfgenamen werden ze toegekend aan een nakomeling van vrije vleeshouwers, eventueel ook in vrouwelijke linie (1). Te Brussel verkregen hun vakgenoten een eerste maal van Filips de Goede de erkenning van hun aanspraken (1446). Karel V bekrachtigde dit privilege in 1519 (2).

Van de naburige landen komt vooral Frankrijk in aanmerking, met Parijs, Bourges en Limoges (3). Over dit laatste geval weid ik enigszins uit, daar het verschillende aanknopingspunten voor Gent biedt (4). Hoewel het ambachtsgild te Limoges reeds in 1234 wordt vermeld, blijkt het eerst veel later gesloten te zijn. De oudste ordonnantie is van 1395, en veronderstelt nog de vrije toegang (5). Eerst in 1535 bevestigde een tekst onomwonden het gesloten en erfelijk regime (6). Bronnen tot een demografische studie zijn schaars of niet in voldoende mate benut. Vast staat alleen dat er in de achttiende eeuw 49 meesters waren, die tot zes geslachten behoorden (Cibot, Malinvaud, Plainemaison, Parot, Pouret en Juge). De zoons van de vleeshouwers huwden steeds met dochters van vakgenoten, zodat men hier tot een feitelijke endogamie kwam (7). Alle leden van het ambachtsgild woonden in dezelfde straat, de rue Torte (thans rue de la Boucherie). De band tussen hen was zo sterk dat hij de afschaffing van het Oud Regime overleefde. De Revolutie stelde wel is waar het beroep voor iedereen open. Doch de afstammelingen van de vroegere vleeshouwers, die nog

(1) E. POFFÉ, *De Antwerpsche beenhouwers van de vroegste tijden tot heden* (Antwerpen, 1894), blz. 13. — Fl. PRIMS, *Geschiedenis van Antwerpen*, IV, 1 (7e boekdeel), 1933, blz. 183-4; VII, 1 (17e boekdeel), 1939, blz. 36.

(2) DES MAREZ, *Organisation*, blz. 85-94.

(3) VAN WERVEKE, *Ambachten en erfelijkheid*, blz. 15.

(4) J. PETIT, *Une ancienne corporation et ses survivances. La corporation de Messieurs les bouchers de Limoges* (FACULTÉ DE DROIT DE L'UNIVERSITÉ DE PARIS. THÈSE POUR LE DOCTORAT, Parijs, 1906).

(5) PETIT, blz. 26, 29, 32.

(6) PETIT, blz. 41.

(7) PETIT, blz. 72.

steeds huis aan huis in dezelfde straat waren blijven wonen, behielden lange tijd een feitelijk monopolie. Huwelijken met niet-vleeshouwerskinderen waren nog lang een uitzondering. De corporatie zelf leefde voort onder de vorm van een vereniging tot onderhoud van een kapel. — Eerst in het laatste kwart van de negentiende eeuw verzwakte de band. Limoges breidde zich uit. Vleeshouwers die niet tot de traditionele geslachten behoorden kwamen zich in de nieuwe wijken vestigen, en jongere zoons uit de rue de la Boucherie volgden dit voorbeeld. — In de loop der tijden had het vleeshouwersbedrijf voor de meeste leden van het ambachtsgild grote winsten afgeworpen. Daarvan maakten vele leden van die geslachten in de vorige eeuw gebruik om naar andere werksferen over te gaan. Ook namen de gemengde huwelijken geleidelijk toe (1).

Het is geen toeval dat juist het vleeshouwersambacht in zo talrijke en zo ver uit elkaar liggende steden gesloten en erfelijk werd. Het eigenaardige in het bedrijf van de vleeshouwers — zoals in dat van de vishandelaars — is dat zij een waar aan de man brengen die aan snel bederf onderhevig is. Daarom oefende de magistraat scherp toezicht uit. Om dit te vergemakkelijken werd de verkoop op bepaalde plaatsen geconcentreerd, in vleeshuizen of vleeshallen. Ook te Limoges, waar blijkbaar tevens in de huizen van de rue de la Boucherie werd verkocht, bestonden dergelijke gelegenheden (2). In de vleeshuizen nu was de ruimte beperkt; er was een vast aantal toonbanken (« stallen »), dat niet kon worden gewijzigd. Vanzelfsprekend zorgden de vleeshouwers er voor het recht van verkoop aan die toonbanken aan hun kinderen over te maken.

Te Gent waren er twee dergelijke verkoopplaatsen. In 1251 is reeds sprake van het Vleeshuis dat later het Groot werd geheten (3). Het was aan de noordwestelijke zijde van de Vismarkt (de huidige Groentenmarkt) opgericht, langs de oever van de Leie, tegenover de Lieve en de Houtlei, in de oudste kern van het *portus* dus, aanleunend tegen

(1) PETIT blz. 83 en volg., 111 en volg. 155-6.

(2) PETIT, blz. 156, noot 1.

(3) In een stuk betreffende de Lieve (laatste uitgave in: J. BOES, *De Lieve* 'BULL. MAATSCH. GESCH. EN OUDH. GENT. 1929, blz. 62).

het grafelijk *castrum*. Het Klein Vleeshuis wordt pas in de veertiende eeuw vermeld, doch was er hoogstwaarschijnlijk reeds in de dertiende. Het stond in de omgeving van de Braampoort, d.w.z. aan het andere uiteinde van de oorspronkelijke stad, vlak bij de voorstad van Over-schelde, die in 1254 in het Gentse schependom werd opgenomen. De bedoeling was blijkbaar de bewoners van dit nieuwe stadsdeel de lange weg naar het Groot Vleeshuis te besparen.

Blijkens een lijst in de stadsrekening van 1336-37 vormden de vleeshouwers van Groot en Klein Vleeshuis toen twee afzonderlijke ambachtsgilden (1), maar van 1356 af verschijnen zij steeds in één groep verenigd (2). Het Groot Vleeshuis bevatte 116 stallen. Dat geldt althans voor het huidige gebouw, dat in 1408-17 werd opgetrokken. Het verving een houten halle, waarover heel weinig bekend is. Hoeveel toonbanken deze telde valt niet met zekerheid uit te maken. Er zijn redenen om aan te nemen dat het aantal bij de bouw van het nieuwe niet werd gewijzigd: de vleeshouwers zullen namelijk in het begin van de vijftiende eeuw noch het aantal concurrenten hebben verhoogd noch ook de kansen van hun kinderen hebben verminderd. Daar het Klein Vleeshuis 20 toonbanken telde, kregen dus te Gent in totaal 136 vleeshouwers de gelegenheid het beroep uit te oefenen. Hierna zal in hoofdzaak van het Groot Vleeshuis sprake zijn, waarover we verreweg het best zijn ingelicht.

Tijdens het schepenjaar van Gelnoot Damman en zijn gezellen (15 Augustus 1325 - 14 Augustus 1326) werd het voorrecht van de vleeshouwers een eerste maal te boek gesteld. Het was de tijd van de grote opstand in de Vlaamse kuststreek, waarin Gent de partij van de graaf koos. De gegoede burgerij, door de volders en de kleine neringen gesteund, onderdrukte elk verzet van de wevers. Men mag aannemen dat ook de vleeshouwers zich daarbij onderscheidden. Te Brugge althans ziet men de vleeshouwers, en met hen de viskopers,

(1) N. DE PAUW en J. VUYLSTEKE, *De rekeningen der stad Gent. 1336-1349* (Gent, 1874), blz. 29-30.

(2) A. VAN WERVEKE, *Het Godshuis van Sint Jan en Sint Pauwel* (MAATSCH. DER VL. BIBLIOPH., 4° f., nr. 15, Gent, 1909), blz. 94 en volg.

sinds 1302 meer en meer naar de conservatieve zijde overhellen (1). Wellicht maakten hun Gentse vakgenoten in 1325-26 gebruik van het gunstige ogenblik, waarop men hun hulp broodnodig had, om van de schepenen de officiële erkenning van de erfelijkheid af te dwingen. Vermoedelijk hadden deze ze reeds sedert 1302 oogluikend geduld.

Het bezegeld privilege van de vleeshouwers werd echter naderhand vernietigd, en wel in de volgende omstandigheden. Lodewijk van Male had in 1346 zijn vader opgevolgd, en hij slaagde er tijdens de laatste maanden van 1348 in, het grootste deel van zijn graafschap weer effectief in handen te krijgen. Omstreeks 13 December onderwierpen zich ook Gent en Ieper. Maar in de daaropvolgende week schijnt er te Gent een ommekeer te hebben plaatsgegrepen. Van de zijde van de wevers brak er tegen de vrede weer verzet uit. Daarop verlieten nu talrijke verzoeningsgezinde burgers de stad, onder wie ook de vleeshouwers. Zij vervoegden de aanhangers van de graaf te Deinze. De wevers, aan wie Gent was overgeleverd, « hemleden haer huuse ontwe » sloughen ende dat haren ambochte toeborhorde destruerden ende te » nieute daden, ende speciallec haers dekens huus, int welke de bese- » ghelde lettren van den voors. zaken vonden waren ende bi den vors. » wevers ghedestruert ende ondwaerd ».

Toen nu in het voorjaar van 1357, met het oog op de veldtocht van Lodewijk van Male, van de Gentse ambachtsgilden een zware militaire inspanning werd geëist, oordeelden de vleeshouwers het ogenblik gepast om van de schepenen een nieuwe bekrachtiging te bekomen. Deze werd hun inderdaad toegestaan: zij bepaalde dat als een stal of een deel van een stal door sterfgeval vrij kwam, het kind (= zoon), het kleinkind (= zoon van een zoon) of de broeder van de overledene het zou erven, op voorwaarde dat de bedoelde erfgenaam de vrijheid van de nering bezat. Was er geen bloedverwant in die graad voorhanden, dan mochten de schepenen de stal of het deel van de stal toekennen aan een vleeshouwer die de vrijheid van de nering bezat (2).

(1) *Annales Gandenses*, uitg. FUNCK-BRENTANO (Parijs, 1896), blz. 98 (a° 1309).

(2) DE POTTER, *Gent*, II, blz. 397-8. Dat privilege gold, althans in de zestiende eeuw, niet alleen voor de wettige zoons, maar ook voor de bastaards. *Recuell des Ordonnances des Pays-Bas*, 2° série, 1506-1700, IV, (Brussel, 1907) blz. 289. — DE POTTER, *Gent*, II, blz. 405.

Dit erfelijkheidsprivilege bleef in de loop van de eeuwen in feite onaangetast. Één ogenblik liep het ernstig gevaar. De Concessie Caroline, de nieuwe grondwettelijke schikkingen die Karel V de stad op 30 April 1540, na de bekende opstand, oplegde, verklaarde alle ambachtsgilden voor elkeen toegankelijk mits vrij gemakkelijk te vervullen voorwaarden (1). Dat gold ook voor de vleeshouwers en voor de andere twee erfelijke neringen. Zij richtten echter enkele maanden later, toen 's keizers toorn enigszins geluwd was, een verzoek tot hem om de in-trekking, wat hen zelf betrof, van die bepaling te bekomen. En Karel V vaardigde inderdaad op 14 Februari 1541 een nieuwe ordonnantie uit, waardoor hij het erfelijk regime bij de vleeshouwers herstelde. Hij knoopte daar echter de voorwaarde aan vast, dat de vleeshouwers zoals vroeger zich als ijverige aanhangers van de kroon zouden gedragen, en omschreef hun verplichtingen dienaangaande in de volgende bewoordingen: « que lesdicts bouchiers et suppostz dudict mestier » debvront estre prestz, quant requis seront, pour assister le capitaine » de nostre chasteau dudict Gand et nostre grand bailli de Gand, toutes » les foiz que requis en seront » (2). Voortaan werden zij, samen met de viskopers wegens die speciale diensten ten overstaan van de vorst « prinsekinderen » genoemd (3).

In de wijze van overerving traden er in de loop van de tijden enige veranderingen in. Tijdens de veertiende eeuw ging bij sterfgeval, zoals we hiervoor zagen, een stal of een deel van een stal op de zoon, de kleinzoon of de broeder van de overledene over (4). In 1410, blijkbaar naar aanleiding van de bouw van het nieuwe Vleeshuis, kwam er een andere regeling tot stand: telkens er een stal vrijkwam, werd hij bij gebrek aan tot erven gerechtigde bloedverwanten, verdeeld onder de acht oudste kinderen van het ambachtsgild. Een volgende vrijko-

(1) *Rec. Ord. P.-B.*, l. c., blz. 188, § 73.

(2) *Rec. Ord. P.-B.*, l. c. blz. 290.

(3) « Welcke neeringhen, als vleeschouwer ende vischcooper, bij gheslachten eer-
 ende en zijn niet te coope; ende moeten altijts den prince ende heere ende wet,
 in noode ende daertoe gheroupen zijnde, bijstaen; daerom heet mense sprincen
 kinderen ». (3 Jan. 1567). (VAN VAERNEWYCK, *Van die beroerticke tijden*, II, blz. 76.

(4) DE POTTER, *Gent*, II, blz. 397-8, noot.

mende stal werd voor één achtste eigendom van elk der acht volgende kinderen, enz. Daaruit blijkt duidelijk dat eigenaar en uitbater toen niet meer, of althans niet steeds meer, een en dezelfde persoon waren⁽¹⁾ : dat was trouwens reeds zo op het einde van de vorige eeuw ⁽²⁾.

De ordonnantie van Karel V van 15 Februari 1541 wijzigde die schikking in zoverre, dat de vrijgekomen stallen voortaan niet meer in acht, maar in dertien delen zouden worden « gespleten », ten bate van de dertien oudste niet van een stal voorziene vleeshouwers ⁽³⁾. Latere documenten uit de praktijk bewijzen inderdaad dat de stallen werkelijk in dertien delen werden gesplitst. Er blijkt ook nog uit, dat een vleeshouwerszoon bij zijn geboorte één dertiende van de stal van zijn vader kreeg. Stierf hij vroeg, dan ging dat deel op zijn oudste broeder over. Zo hoopten zich ten voordele van de vleeshouwerszoon in de loop der jaren fracties van stallen op : één dertiende bij hun geboorte, één of meer bij het overlijden van broeders, een paar van de overgebleven delen uit de vaderlijke erfenis, een paar delen van vrijgekomen stallen. Hadden ze er dertien bij mekaar, dan waren ze « volstalt » of « vuleerft ». Maar niet iedereen bracht het zover ⁽⁴⁾.

Het bovenstaande geldt voor het eigendomsrecht. Met de uitbating was het anders gesteld. Elke stal werd door één vleeshouwer bediend. (Naar ik vermoed kwamen ze volgens leeftijdsorde aan de beurt). Niet al de uitbaters waren eigenaars van volledige erven. De ontbrekende dertiende delen moesten zij huren van de eigenaars die zelf nog niet als uitbaters in aanmerking kwamen ⁽⁵⁾.

Daar het aantal vrijen in het ambacht, door het betrekkelijk groot geboortenoverschot, sinds de vijftiende eeuw sterk was aangegroeid, was het aantal « volstalde » leden in de zeventiende en achttiende eeuw

(1) DE POTTER *Gent*, II, blz. 429-31, noot.

(2) DE POTTER, *Gent*, II, blz. 427, noot 3.

(3) *Rec. Ord. P.-B.*, l. c. hz. 289-90. De maatregel kan ouder zijn dan 1541 : er wordt in dat stuk gezegd, dat om hem toe te passen een boek zal worden gehouden, waarin de geboorten van de vleeshouwerskinderen genoteerd staan. Een dergelijk boek was reeds in 1463 begonnen : het is het verder geciteerde n° 2 van de reeks 157 in het Gentse stadsarchief.

(4) Zie aantekeningen passim in : reeks 157 van het Gents stadsarchief, nr. 3¹⁰⁰.

(5) *Rec. Ord. P.-B.*, l. c., blz. 290.

kleiner geworden, terwijl de leeftijd waarop men tot de uitbating werd toegelaten steeds hoger kwam te liggen.

II

Na deze lange, doch noodzakelijke inleiding kunnen we tot de demografische studie van het ambachtsgild overgaan.

De vleeshouwers vormden in de Gentse bevolking een groep, waarin gedurende bijna vijf eeuwen langs mannelijke zijde geen nieuw bloed werd opgenomen. We mogen dus a priori aannemen dat er bij de vleeshouwers in die tijdsruimte geen nieuwe familienamen verschenen, en de documenten uit de praktijk bevestigen dat theoretisch inzicht. Alleen langs vrouwelijke zijde stonden de geslachten voor vreemd bloed open.

Uit de voorhanden documentatie is het niet mogelijk een beeld van de groep samen te stellen dat ook voor de eerste anderhalve eeuw volledig kan heten, maar het resultaat van het onderzoek mag toch brevedigend worden geacht.

Van 1463 af is een gedetailleerde beschrijving mogelijk. In dat jaar vangt immers een register aan, waarin de volledige lijst van de mannelijke geboorten tot in 1678 is opgetekend (1). Op grond daarvan heb ik bijgaande tabellen samengesteld. Zij bevatten de statistiek van deze geboorten, ingedeeld volgens familienamen en perioden van 27 jaar (2).

Volgende vaststellingen vallen dadelijk op :

1°) Behalve in de periode 1544-70, waarvoor men een vermindering van 18 eenheden boekt, was de aangroei van het aantal geboorten ononderbroken. Het steeg van 153 in de eerste periode tot 274 in de laatste.

2°) Het aantal familienamen slonk in die 215 jaren van veertien tot zeven.

(1) Stadsarchief, Gent, reeks 157, n° 2.

(2) Een periode van 27 jaar werd gekozen, omdat zij tamelijk goed met één generatie overeenstemt, en tevens omdat zij het mogelijk maakt de tijdsruimte waarop het geboortenregister betrekking heeft in een aantal gelijke delen te verdelen.

GROOT VLEESHUIS. GEBOORTEN. 1463-1679. ABSOLUTE CIJFERS.

	1463- 1489	1490- 1516	1517- 1543	1544- 1570	1571- 1597	1598- 1624	1625- 1651	1652- 1679
Deynoot	10	23	35	44	39	52	48	31
Ertbuer (van)	7	—	—	—	—	—	—	—
Ketelbotere (de)	3	—	—	—	—	—	—	—
Loo (van)	44	67	87	68	80	96	100	132
Melle (van)	29	29	38	44	54	41	53	64
Meyeraert	12	6	7	1	5	—	—	—
Minne	5	9	7	14	21	30	23	27
Moor (de)	3	9	9	3	4	2	5	9
Moraen	6	4	—	—	—	—	—	—
Nevelinc	6	2	8	15	14	7	10	3
Pale (van der)	1	—	—	—	—	—	—	—
Serrenghers	6	5	15	9	5	4	1	—
Seyssone	19	16	21	13	12	8	9	8
Zoetaert	2	3	3	1	—	—	—	—
	153	173	230	212	234	240	249	274

GROOT VLEESHUIS. GEBOORTEN. 1463-1679. PROCENTSGEWIJZE VERDELING

	1463- 1489	1490- 1516	1517- 1543	1544- 1570	1571- 1597	1598- 1624	1625- 1651	1652- 1679
Deynoot	6.5	13.3	15.2	20.8	16.6	21.7	19.3	11.3
Ertbuer (van)	4.6	—	—	—	—	—	—	—
Ketelbotere (de)	2.0	—	—	—	—	—	—	—
Loo (van)	28.8	38.7	37.8	32.5	34.2	40.0	40.1	48.2
Melle (van)	19.0	16.8	16.8	20.8	23.1	17.1	21.3	23.3
Meyraert	7.8	3.5	3.0	0.5	2.1	—	—	—
Minne	3.3	5.2	3.0	6.6	9.0	12.5	9.2	9.9
Moor (de)	2.0	5.2	3.9	1.4	1.7	0.8	2.0	3.3
Moraen	3.9	2.3	—	—	—	—	—	—
Nevelinc	3.9	1.1	3.5	7.1	6.0	2.9	4.0	1.1
Pale (van der)	0.7	—	—	—	—	—	—	—
Serrenghers	3.9	2.9	6.5	4.2	2.1	1.7	0.4	—
Seyssone	12.4	9.3	9.1	6.1	5.1	3.3	3.6	2.9
Zoetaert	1.3	1.7	1.3	0.5	—	—	—	—

3°) Van de zeven niet uitgestorven geslachten waren er drie, die, hetzij bij het einde van het beschouwde tijdperk, hetzij gedurende gans dat tijdperk slechts door een onbeduidend aantal geboorten waren vertegenwoordigd.

4°) De vier overige geslachten waren toen reeds die vier die door de traditie bij het einde van het Oud Regime werden beschouwd als « de » rechthebbende in het vleeshouwersbedrijf: Deynoot, Van Loo, Van Melle en Minne. Hun gezamenlijk aandeel in de geboorten steeg snel tussen 1463-89 en 1544-70 (van 57.6 tot 80.7 %), daarna langzamer tussen 1544-70 en 1652-79 (van 80.7 tot 92.7 %).

5°) Niet alleen het percentsgewijze uitgedrukte aandeel van deze geslachten vergrootte. Nog sterker steeg, in verband met het onder: 1°) vastgestelde, hun absolute groei. De gegevens waaruit dat blijkt vindt men hier samengebracht:

	1463-89	1652-79
Deynoot	10	31
Van Loo	44	132
Van Melle	29	64
Minne	5	27
	88	254

In diezelfde tijd viel het aantal geboorten bij de andere geslachten van 65 op 20.

Wij zullen nu nagaan of die ontwikkeling ook in de daaropvolgende tijd, tot aan het einde van het Oud Regime, doorging, van 1679 af dus tot 1795. We beschikken hier wel is waar nog over vervolgen op ons eerste geboortenregister, maar ze zijn niet zo nauwkeurig meer bijgehouden. Het is dan ook geraden hier andere bronnen te benutten. Van 1654 af zijn de lijsten van de jaarlijkse « cavelinghen » bewaard, d.w.z. van de verlotingen van de uit te baten stallen ⁽¹⁾. Het beeld dat er telkens met een tussenruimte van tien jaar uit op te maken valt, geeft onze vierde tabel te zien. Er blijkt duidelijk uit dat de hoger geschetste evolutie — vermindering van het aantal geslachten, steeds

GROOT VLEESHUIS. VERDELING DER STALLEN OVER DE GESLACHTEN. 1661-1791

	1661	1671	1681	1691	1701	1711	1721	1731	1741	1751	1761	1771	1781	1791
Deynoot	22	17	11	11	12	14	12	10	6	7	5	4	7	6
Loo (van)	44	49	53	51	58	54	58	60	59	58	53	56	58	60
Melle (van)	29	28	29	31	27	24	27	25	25	28	28	26	26	23
Minne	13	10	13	15	14	18	15	19	23	21	27	26	23	24
Moor (de)	3	4	3	2	1	1	1	1	2	1	2	2	1	2
Nevelinc	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Seyssone	3	6	5	4	4	5	3	1	1	1	1	2	1	1
	116	116	116	116	116	116	116	116	116	116	116	116	116	116

grotere overheersing van enkele machtige geslachten — verder doorging, in een verzwakt tempo nochtans. Slechts één naam verdween helemaal, de andere twee zwak vertegenwoordigde geslachten telden nog slechts één of twee leden meer. Van de vier grote geslachten wisten de Van Loo's en de Minne's hun positie nog merkkelijk te versterken, de Van Melle's hielden ongeveer stand, terwijl de Deynoots sterk achteruitgingen.

Willen we ten slotte onderzoeken hoe de toestand was in de tijdsruimte van 1302 tot 1463, dan moeten we genoeg nemen met een vergelijking tussen begin- en eindjaar. In 1463 waren er, gelijk gezegd, in het Groot Vleeshuis 14 geprivilegieerde geslachten. In 1302, jaar waarin we het begin van het erfelijkheidsregime plaats en, theoretisch gezien, het Groot Vleeshuis 116 en het Klein Vleeshuis 20 geslachten hebben geteld, op voorwaarde dat elk geslacht slechts één toonbank bezette. We zouden dan ook niet meer dan 136 verschillende familienamen van vleeshouwers tussen 1302 en 1463 kunnen vermeld vinden. In feite zullen, ook in de allereerste jaren, in meer dan één geval, een vader en een zoon, of ook nog twee of meer broeders, terzelfdertijd hun waar in een der Vleeshuizen hebben verkocht.

Nasporingen in de Gentse bronnen van die tijd brachten niet minder dan 87 vleeshouwersnamen aan het licht. Er kunnen er natuurlijk

(1) Stadsarchief, Gent, reeks 157, nr. 42.

aan onze aandacht zijn ontsnapt, en niet alle namen zijn noodzakelijk in een bewaard gebleven bron opgetekend. Wellicht waren er een 85 à 95 voor het Groot en een vijftiental voor het Klein Vleeshuis, in totaal dus een 100 à 110 op de 136 mogelijke. Dat betekent dus dat van 1302 tot 1463 een 70 à 80 geslachten van het Groot Vleeshuis uitstierven, terwijl van de 14 overblijvende sommige in de tussentijd zich zeer sterk vermènegvuldigen.

Samenvattend krijgen we voor de vijf eeuwen waarin het regime in voege was het volgend beeld :

	1325	1463	1661	1791
Aantal geslachten	85 à 95	14	7	6

In 1302 telden de talrijkste geslachten hoogstens een paar leden. In 1463-89 daarentegen vertegenwoordigden de Van Loo's en de Van Melle's reeds 28.8% en 19.0 % van de geboorten, welke cijfers in 1652-79 respectievelijk tot 48.2 % en 23.3 % waren gestegen. Zij bezetten in die tijd 77 stallen op de 116 (nl. in 1671), welk cijfer in 1791 tot 83 zou stijgen.

Het lijkt dus alsof het aantal familienamen in een steeds trager tempo verminderde, en ook de groei van bepaalde geslachten steeds langzamer werd. Die voorstelling geeft echter een vals beeld van de werkelijkheid. Men kan namelijk moeilijk beweren dat de dragers van een zelfde familienaam werkelijk één geslacht bleven vormen.

Om dit te verduidelijken heb ik me de moeite getroost de stamboom van het geslacht Minne op te stellen, en wel van het einde van de vijftiende eeuw af tot aan het begin van de achttiende (1). De gegevens betreffende de acht in aanmerking komende generaties vindt men in de tabel hierna verwerkt.

(1) Daartoe maakte ik gebruik van het eerste geboortenregister (reeks 157, n° 2) en gedeeltelijk ook van het tweede (reeks 157, n° 3 bis). In dit laatste is, tot bij het begin van de achttiende eeuw, bij elke geboorte tevens de naam van de vader, van de grootvader en dikwijls zelfs van de overgrootvader genoemd, zodat elke verwarring is uitgesloten. Later wordt alleen nog de vader vermeld, zodat ik het werk daar moest stopzetten.

Mannelijke leden van het geslacht Minne

1								
1	14							
1	6	12						
1	3	6	18					
1	3	6	9	31				
1	3	5	6	13	31			
1	2	2	3	7	11	26		
1	2	2	3	7	8	16	34	
—	—	—	—	—	—	—	—	—
Generaties :	I ^e	II ^e	III ^e	IV ^e	V ^e	VI ^e	VII ^e	VIII ^e

De verticale rijen hebben betrekking op de opeenvolgende generaties. In elke horizontale rij duidt het laatste cijfer op het aantal mannelijke geboorten in de bedoelde generatie. De voorafgaande cijfers van die horizontale rijen geven het aantal mannelijke ascendenten in elke generatie van wie de individuen van de laatste kolom afstammen.

Bij de aanvang van de beschouwde periode was er toevallig slechts één vleeshouwer die Minne heette. Hij is dus de stamvader van het gehele latere geslacht. In de tabel wordt hij telkens voorgesteld door het cijfer 1 in de eerste kolom. Deze Lucas Minne had 14 — zegge : veertien — zoons. Het cijfer staat in de tweede horizontale rij in de kolom van de tweede generatie. Zes van die veertien zoons hadden op hun beurt zoons, ten getale van twaalf (derde horizontale rij), enz. enz. In de achtste generatie was het geslacht Minne vertegenwoordigd door 34 leden, die afstamden van 16 vaders, 8 grootvaders, 7 overgrootvaders, 3 betovergrootvaders, enz. Het is duidelijk dat er toen in het geslacht Minne kleinere groepen waren ontstaan, waarvan de leden onder elkaar van dichtbij verwant waren. Twee Minne's uit de achtste generatie daarentegen, die alleen verwant waren langs de gemeenschappelijke voorvader uit de eerste generatie, konden hun verwantschap slechts weinig aanvoelen. — De stambomen van de Van Loo's en van de Van Melle's, bij wie men nog vrij wat hoger zou moeten opklimmen om een gemeenschappelijke voorvader te vinden (gesteld dat de documentatie zulks mogelijk maakte), zouden ongetwijfeld een dergelijk beeld opleveren. Een geslacht als dat van de Minne's splitste zich voortdurend in nieuwe groepen, die in ledental aangroeyden terwijl

andere vertakkingen ervan uitstierven. De verdringing van zwakkere geslachten door levenskrachtigere, die we in de periode 1302-1463 hadden afgeleid uit de verdwijning van 70 à 80 familienamen, ging dus van 1463 tot 1795 onverminderd door, maar nu meer en meer gemaskeerd door het feit dat verschillende groepen (die we als zoveel nieuwe geslachten mogen beschouwen, gezien ze voortaan nog slechts langs een zeer verwijderde voorzaat met elkaar verwant waren) dezelfde familienaam droegen.

Die vorming van groepen eng met elkaar verwante leden in een zelfde afstamming en de verdwijning van andere groepen werden tijdens die eeuwen ongetwijfeld door de toenmalige demografische factoren bevorderd. Zowel geboorte- als sterftecoëfficiënt waren toen aanzienlijk hoger dan nu. Schommelingen in één van beide of in beide brachten eventueel een massieve aangroei of een snelle verdwijning van dergelijke groepen mee. Van de eerste mogelijkheid vinden we in de stamboom van de Minne's een welsprekende toelichting. De enige vertegenwoordiger van dat geslacht omstreeks 1480, dat toen gevaar liep uit te sterven, had, zoals reeds gezegd, veertien zoons, van wie er wel is waar acht zelf geen zoons hadden (zij waren jong gestorven, vrijgezel gebleven, of kinderloos, of hadden alleen dochters gehad). Maar onder Lucas Minne's afstammelingen waren er verschillende die eveneens zeer prolificiek bleken: één had acht zoons, drie hadden er zeven, vier hadden er vijf.

Daartegenover stond een hoog sterftecijfer. Van de 133 leden van de eerste zeven generaties hadden er 69 geen zoons. Een belangrijke fractie van deze laatsten overleed op jeugdige ouderdom, zoals aantekeningen in het register uitwijzen.

Waar nu, zoals bij de Minne's, het hoge sterftecijfer overcompenseerd werd door een nog veel hoger geboortecijfer, groeide het ledental van het geslacht zeer snel aan. Waar het tegenovergestelde zich voordeed, liep dit kans zeer snel te verdwijnen.

Samenvattend mag men zeggen dat in een erfelijk en gesloten ambachtsgild tijdens het Oud Regime de oorspronkelijke geïsoleerde individuen weldra plaats maken voor een aantal groepen, die elk voor zich in mannelijke linie van een zelfde voorzaat afstammen, welke leden bijgevolg een zelfde familienaam dragen. Die toestand blijft in zoverre

gehandhaafd, dat tot het einde toe de leden van het ambachtsgild over een aantal groepen van eng met elkaar verwante individuen verdeeld zijn; een verschil met de vroegere toestand vormt echter in latere tijden het feit dat verschillende dezer groepen dezelfde familienaam dragen.

Tot nog toe hielden we alleen rekening met de verwantschap langs mannelijke zijde. Krachtens het erfelijkheidsprivilege schonk alleen de afstamming in mannelijke linie het recht het beroep uit te oefenen. Een vleeshouwerszoon had er dus, uit dien hoofde althans, geen belang bij een vleeshouwersdochter boven een andere bruid te verkiezen. Toch mag men a priori aannemen dat in een dergelijke gesloten groepering, die zo sterk aan haar privileges was gehecht, en die trots was op haar eerste plaats in de rangorde van de 53 « kleine neringen », er een standsvooroordeel moest ontstaan dat de huwelijken binnen de kring ervan bevorderde. Het hiervoor aangehaalde voorbeeld van Limoges is dienaangaande welsprekend.

Om daaromtrent *nauwkeurig* ingelicht te zijn, zou men tot omslachtige opzoekingen in de parochieregisters moeten overgaan. Voor het doel dat we nastreven kunnen we ons tevreden stellen met werkwijzen, die wel is waar slechts benaderende resultaten geven, maar veel sneller naar het doel leiden.

Van het jaar 1760 af vermeldt het geboortenregister van de vleeshouwers ook de naam van de moeder. Daarop steunend maakte ik voor de nu volgende drie decenniën onderstaande berekening:

	KINDEREN WIER MOEDER TOT EEN VAN DE VLEES- HOUWERSGESLACHTEN BEHOORDE.	KINDEREN WIER MOEDER NIET TOT EEN VLEES- HOUWERSGESLACHT BEHOORDE.
1761-70	27 (31.8 %)	58 (68,2 %)
1771-80	25 (25.3 %)	74 (74.7 %)
1781-90	18 (20.2 %)	71 (79.8 %)
1761-90	70 (25.7 %)	203 (74.3 3%)

Met behulp van de tafels op de parochieregisters kunnen we een inzicht krijgen in de toestand van het begin van de zeventiende eeuw af. Om het werk te vereenvoudigen heb ik me beperkt tot de huwelijken van de mannelijke Van Loo's en Van Melle's (samen gemiddeld de twee derden van het ledental), daarbij aannemende — wat *niet helemaal* juist is, — dat geen enkel lid van die geslachten naar andere beoepenen was overgegaan. Ook moest ik de Sint-Baafsparochie buiten beschouwing laten, daar de tafel ervan voor dit onderzoek onbruikbaar bleek (de vleeshouwers waren trouwens in die parochie zeer dungezaaid). — De Sint-Michielsparochie, waar de vleeshouwers het talrijkst waren, is afzonderlijk behandeld.

JAREN	SINT-MICHIELS		SINT-JACOBS SINT-MAARTENS SINT-NICOLAAS SINT-PIETERS H. KERST		TOTAAL	
	JA	NEEN	JA	NEEN	JA	NEEN
1611-40	10 (19%)	43	0 (0%)	35	10 (11%)	78
1641-70	10 (20%)	39	4 (7%)	51	14 (13%)	90
1671-1700	27 (45%)	33	8 (15%)	46	35 (31%)	79
1701-30	20 (35%)	37	8 (14%)	49	28 (25%)	86
1731-60	14 (27%)	38	13 (30%)	30	27 (28%)	68
1761-90	10 (38%)	16	13 (27%)	36	23 (31%)	52

Het procent dat we volgens deze tweede methode voor de jaren 1761-90 bekomen is dus iets hoger dan op grond van de eerste (31 %)

tegenover 25.7 %). De laatste tabel geeft ook nog aanleiding tot de volgende besluiten :

1°) het procent van de huwelijken waarbij zowel bruid als bruidegom typische vleeshouwersnamen droegen, nam na 1670 merkelijk toe, om vervolgens tot aan de afschaffing van de ambachtsgilden ongeveer even hoog te blijven ;

2°) in de Sint-Michielsparochie, waar de meeste vleeshouwers woonden, en de gezinnen dus wellicht nauwer met elkaar in contact kwamen, was dat procent bijna steeds hoger, en soms merkelijk hoger dan in de andere parochies. In 1671-1700 bereikte het er tot 45 %.

Tijdens de laatste 120 jaren van het Oud Regime trouwde dus gemiddeld één vierde tot één derde van de vleeshouwerszoons met vleeshouwersdochters. Dat schiep steeds nieuwe banden des bloeds tussen de onderscheiden groepen binnen dewelke de leden reeds in mannelijke linie van gemeenschappelijke voorzaten afstamden. Daar echter de twee derden tot de drie vierden van de huwelijken gemengd waren, kwam er toch ook immer langs de vrouwen in aanzienlijke mate nieuw bloed in de vleeshouwersnering. Een echte endogamie als te Limoges kreeg men hier dus niet te zien.

Een zeer belangrijk feit, waardoor sommige van onze stellingen nog meer steun vinden, bleef tot nog toe buiten bespreking. Benevens de vleeshouwers bezaten, zoals reeds werd gezegd, ook de viskopers en de schippers te Gent het erfelijkheidsprivilege. Nu is het zeer merkwaardig, dat sommige geslachten zowel van de viskopers- als van de vleeshouwersnering deel uitmaakten. Dat blijkt bij voorbeeld uit de lijsten van de « cavcling » der visbanken, die van het einde der zeventiende eeuw af bewaard zijn gebleven (1). Ziehier het beeld dat ze vertonen voor de jaren 1691 en 1794 :

	1691	1794
Van Siclers	2	1
Heuriblock	1	—
Cauwerick	2	4

(1) Stadsarchief, Gent, reeks 185, n° 7.

Nevelinc	2	—
De Moor	5	1
Van Loo	79	77
	—	—
	91	83

Hierbij dient aangetekend :

1°) dat op de zes in 1691 vertegenwoordigde familienamen de laatste drie ook bij de vleeshouwers voorkomen ;

2°) dat de Van Loo's hier nog een veel hoger procent van het totaal vormen dan bij de vleeshouwers (in 1794 : 92.5 %).

In dit ambachtsgild zijn de bronnen te schaars voor een volledig overzicht van de ontwikkeling. Bovenstaande tabel geeft de eindfase weer. Daar de erfelijkheid hier eveneens tot het begin van de veertiende eeuw opklom, mag men aannemen dat er kort na 1302 ongeveer evenveel viskopersnamen waren als stallen op de vismarkt. Dit laatste aantal bedroeg in 1541 honderd. Nu was het ons mogelijk te Gent 93 familienamen aan te wijzen die door viskopers werden gedragen. Dat beantwoordt volkomen aan het beeld dat we voor de jaren 1302-1463 bij de vleeshouwers bekwamen. Alleen voor de ontwikkeling van de vijftiende eeuw af tot en met de zeventiende laten de bronnen ons in de steek.

Het feit dat van de zes viskopersnamen er drie ook bij de vleeshouwers worden gevonden, vraagt nadere aandacht. Men kan zich afvragen, of het hier telkens twee takken van hetzelfde geslacht geldt, ofwel of dezelfde personen in beide ambachtsgilden optraden. De tweede veronderstelling bleek bij nader onderzoek de juiste te zijn. Ik heb de lijsten van de kavelingen van 1691 bij de vleeshouwers en bij de viskopers vergeleken, wat die namen betreft. Dat gaf het volgend beeld :

	Vleeshouwers	Viskopers
De Moor	2	5
Nevelinc	2	2
Van Loo	51	79
	—	—
	55	86

Van deze 55 vleeshouwers bleken er 51 tevens in de Vismarkt een stal uit te baten, te weten de twee De Moors, de twee Nevelincs en 47 van de 51 Van Loo's. Slechts vier Van Loo's kon ik niet thuis brengen. De De Moors, de Nevelincs en de Van Loo's waren dus lid van twee verschillende ambachtsgilden. Dat is in het ambachtswezen een vrij zeldzaam verschijnsel.

Er waren dus ambachtslieden die alleen vleeshouwer, andere die alleen viskoper, andere nog die tevens vleeshouwer en viskoper waren. A priori mag men aannemen dat in de veertiende eeuw, toen er veel meer bevoorrechte geslachten waren dan in de nieuwere tijden, er ook meer dan drie tot de twee ambachtsgilden behoorden. En inderdaad, van de 93 viskopersnamen uit de eerste tijden van de erfelijkheid, vond ik er 15 bij de vleeshouwers terug.

Dank zij die eigenaardige verhoudingen kunnen we nu ook langs de weg der hypothese enig licht werpen op de periode vóór 1302, waarin de bronnen ons totaal in de steek laten. Dat dubbele lidmaatschap kan m. i. alleen worden verklaard, als men aanneemt dat oorspronkelijk, vóór de oprichting van het Vleeshuis, op de Vismarkt, die toen tot aan de Leie reikte, dezelfde personen zowel vlees als vis verkochten. Van een bepaald ogenblik af werden de verkoopgelegenheden voor de twee bedrijven gescheiden. Alleen de afstammelingen van de vroegere verkopers mochten ze blijven cumuleren. De nieuwgekomenen moesten met een van beide genoegen nemen. Eenmaal de voorbehouden ruimte volledig bezet, werd aan die toevloed van buitenstaanders een einde gemaakt. Zover was men blijkbaar gekomen, toen de omwenteling van 1302 het mogelijk maakte de beide beroepen niet alleen gesloten te houden, maar ook erfelijk te maken.

Lange tijd bleven de vertegenwoordigers van de cumulerende geslachten in de minderheid. Door de merkwaardige vermenigvuldiging van de Van Loo's, veranderde de toestand, zodat op het einde van het Oud Regime meer dan de helft van de vleeshouwers en meer dan de 9/10 van de viskopers recht hadden en op een bank in het vleeshuis en op een tweede in de vismarkt.

Er blijft nog een laatste vraag te beantwoorden : hoe lang bleven de

nazaten van de vleeshouwers en van de viskopers na de afschaffing van het erfelijkheidsprivilege aan het voorvaderlijk bedrijf trouw?

Met de verplichte verkoop in de Vleeshuizen — die in 1796 tot nationale goederen werden — verdween ook nog een andere band die de traditie in de bewuste families had kunnen handhaven. Het vlees werd voortaan in private winkels verkocht, die over de stad verspreid waren. De sterke bevolkingsaan groei in de negentiende eeuw bracht vanzelfsprekend ook een vermeerdering van het aantal vleeswinkels mede.

Een nauwkeurig beeld van de evolutie in de laatste anderhalve eeuw is wellicht niet te bereiken. Onderstaande kleine statistiek, waarvan de gegevens aan de verschillende jaargangen van de *Gentse Wegwijzer* zijn ontleend, geeft echter een voldoende benadering.

	TOTAAL AANTAL VLEESHOUWERS	AANTAL VLEESHOUWERS DIE AF- STAMMEN VAN DE BEVOORRECHTE VLEESHOUWERSGESLACHTEN
1854	46	15 (33%)
1864	122	44 (36%)
1874	176	42 (24%)
1884	374	34 (9%)
1894	565	35 (6%)
1904	659	17 (3%)
1914	569	10 (2%)

De *Wegwijzer* van 1932 vermeldde nog slechts één afstammeling van de oude geslachten, de Heer H. Van Melle, die in de Bénardstraat (nr. 2) zijn winkel had.

Ook over de verkopers van verse vis verschaft de *Wegwijzer* de gewenste inlichtingen. Alleen de Van Loo's komen hier nog in aanmerking.

	TOTAAL AANTAL VERKOPERS VAN VERSE VIS	VAN LOO'S
1854	11	5
1864	24	6
1874	42	6
1884	33	6
1894	36	2
1904	38	1
1914	49	1

In de *Wegwijzer* van 1928 komt er geen enkele viskoper meer voor die Van Loo heet.

De Van Loo's die in de loop van de negentiende eeuw nog niet naar andere beroepen waren overgegaan, hadden één van de twee werkkringen gekozen die hun voorouders gedurende zoveel eeuwen hadden gecumuleerd. De *Wegwijzer* van 1864 kent 66 personen van die naam; onder hen telde men 20 vleeshouwers, 2 veekooplieden, 1 pensenier en 6 verse-visverkopers, 1 koopman in kaas en vis, samen dus 30 personen die in de vlees- of vishandel waren betrokken. In 1914 waren er, op 58 Van Loo's, nog 5 vleeshouwers en 1 verse-visverkoper.

Het heeft dus 130 tot 150 jaar geduurd, eer beroepen, die vijf eeuwen lang in rechte gesloten en erfelijk waren geweest, onder een regime van economische vrijheid weer volledig uit de handen van de voorheen geprivilegieerde geslachten waren verdwenen.

AANHANGSEL

I

LIJST VAN DE GEKENDE VLEESHOUWERSGESLACHTEN (1).

1. BACKERE (de). — St. 1353-4, f° 236r^o. (2)
2. BASSEVELDE (van). — Balj. 1305-6, blz. 19 ; Rek. 1343-4, blz. 265.
3. BASTAERD (de). — J. 1362-3, f° 7v^o.

(1) Deze lijsten van de vleeshouwers- en viskopergeslachten zijn stellig niet volledig. Opzettelijk alle voorhanden bronnen exciperen hadde een inspanning vereist buiten verhouding met het te verwachten resultaat. Ik was echter zo gelukkig op de spontane hulp van twee van mijn studenten, de heren F. Corryn en H. Coenen, beiden thans licentiaat in de wijsbegeerte en letteren, te mogen rekenen. Met het oog op hun dissertaties exciperden zij in het Gentse stadsarchief de Jaarboeken van de Keure en de Staten van Goed. Zij deelden mij alle namen van vleeshouwers en van viskopers mede die zij gaandeweg ontmoetten.

Inlichtingen van dezelfde aard ben ik Mevr. L. Eggermont - De Cooman verschuldigd. Zij gaf mij tevens verlof gebruik te maken van verschillende belangrijke en onuitgegeven stukken, die zij in haar licentiaatsverhandeling verwerkt heeft. (blz. 29, n. 1, blz. 30 n. 1).

Aan allen voor hun vriendelijke medewerking mijn welgemeende dank.

Bij elke naam komt de oudst gekende vermelding, eventueel ook een jongere, als deze op het geval meer licht werpt (b.v. een belangrijke variante van de naam geeft), maar ook in verband met het feit dat veel namen alleen door baljuwsrekeningen gekend zijn : het lijkt nl. niet a priori zeker dat de personen die in die rekeningen genoemd worden onder de rubrieken « *de ban brisier du char* » en « *de ban brisier de pissou de mer* » wel degelijk vleeshouwers en viskopers zijn. Jongere uitdrukkelijke vermeldingen voor velen onder hen maken dit echter ook voor de overigen zeer waarschijnlijk.

(2) Verklaring van de afkortingen in de verwijzingen :

St. = Stadsarchief Gent, Staten van Goed (reeks 330).

J. = Stadsarchief Gent, Jaarregisters van de Keure (reeks 301).

Wijsd. = Stadsarchief Gent, Wijsdommen van dekenen (reeks 156 bis, n^o, 1).

Rek. = Stadsrekeningen (Uitgave : 1°) *Gentsche stads- en baljuwsrekeningen*. 1280-1336, uitg. J. VUYLSTEKE (Gent, 1900) ; 2°) *De rekeningen der stad Gent*. Tijd-

- *4. BEERE (de). — St. 1363-4, f° 6v° (1).
- 5. BETTE. — Rek. 1341, blz. 95.
- 6. BOEREN. — St. 1353-4, f° 210.
- 7. BONARS. — Balj. 1306-7, blz. 28.
- 8. BORLUUT. — St. 1358-9, f° 9v°.
- 9. BUTEN (van). — St. 1374-5, f° 331v°.
- 10. BUUSSE. — St. 1388-9, f° 35.
- 11. CLARE (ver). — Balj. 1305-6, blz. 19. — St. 1353-4, f° 248v°.
- 12. CLERC (de). — Rek. 1344-5, blz. 556.
- 13. DALF. — Balj. 1305-6, blz. 19.
- 14. DAMIAET (van). — St. 1361-2, f° 12v°.
- 15. DANINS. — St. 1366-7, f° 31.
- *16. DEYNOOT. — Rek. 1326-7, blz. 540.
- 17. DOOMAN. — Rek. 1328-9, blz. 608.
- 18. DRONGHINE (van). — Rek. 1346-7, blz. 1.
- 19. ERTBUER, HERTBUER (van). — St. 1384-5, f° 6v°.
- 20. GHEND (van). — St. 1386-7, f° 14v°.
- 21. GODEVERS, GODEVERT. — Balj. 1305, blz. 12 ; *Besouch*, blz. 43 (1306).
- 22. GOESSINS. — J. 1408-9, f° 9.
- 23. GRAEVE (de). — St. 1353-4, f° 261v°.
- 24. GRANMONT. — Balj. 1304-5, blz. 9.
- *25. HAGHELSTEEN. — *Gents stadsarchieff*, reeks 157, nr.1, f° 76v° (1406).
- 26. HANEJAGHERE (li). — Balj. 1304-5, blz. 9.
- 27. HOLLANDERE (de). — J. 1387-8, f° 53v°.
- 28. HURTEBUCH, HURTEBUUC. — Balj. 1305-6, blz. 19 ; *Besouch.*, blz. 28, 38, 41 (1306).
- *29. HUS, HUUS (de le), HUUSSEN (van). — Balj. 1304-5, blz. 9 ; St. 1364-5, f° 35v°.
- 30. JACOBS. — Balj. 1307, blz. 39.

vak van Jacob van Artevelde. 1336-1349, uitg. N. DE PAUW en J. VUYLSTEKE (Gent, 3 dln. 1874-1885).

Balj. = Baljuwrekeningen (Uitgave : zie Rek., 1°).

Besouch = *Dit es besouch van dien dat Pieter Boe ende Leuz sijn broeder ontcracht waren den here vor Sinte Verrilden kerke te Ghent*, uitg. N. DE PAUW (Gent, 1890).

Memorieboek = *Memorieboek der stad Gent*, I (Gent, 1852).

BLOCKMANS, *Draperie* = FR. BLOCKMANS, *Eenige nieuwe gegevens over de Gentsche draperie*. 1120-1313 (BCRH, CIV, 1939).

(1) De namen door * voorafgegaan komen tevens én bij de vleeshouwers én bij de viskopers voor.

- *31. KETELBOETRE (den) CAUDERELIER (II).— Balj. 1305-6, blz. 19 ;
Wijsd. v. dek., f° 27 (1365).
32. LANVOET. — St. 1361-2, f° 12v°.
33. LAP. — Balj. 1305-6, blz. 19 ; *Besouch* blz. 41 (1306).
34. LEMBEKE (van). — J. 1397-8, f° 74v°.
- *35. LO, LOE (de), Loo (van). — Balj. 1306-7, blz. 28 ; *Memorieboek*, I,
blz. 51 (1341-2).
36. LOKUT, — Balj. 1305-6, blz. 19.
37. LOUF. — St. 1364-5, f° 10v°.
38. MALROY. — J. 1404-5, f° 22v°.
- *39. MARTIN(s). — Balj. 1305, blz. 12 ; BLOCKMANS, *Drap.*, blz. 259
(1313) ; St. 1354-5, f° 301v°.
40. MAS(s)ARS. — Balj. 1305, blz. 12.
41. MELLE (van). — St. 1350-1, f° 27.
42. MERCHTINE (van). — Balj. 1305-6, blz. 19.
43. MEYERAERD, MEYERAERT. — St. 1353-4, f° 236.
44. MINHAERD. — Balj. 1307, blz. 39.
45. MINNE. — J. 1368-9, f° 10.
46. MITEN. — St. 1395-6, f° 1.
- *47. MOENC (de). — St. 1354-5, f° 274v°.
- *48. MOOR (de). — Reeks 157, nr. 2, *passim*.
49. MORAEN. — J. 1404-5, f° 25v°.
50. MURRE. — Balj. 1299, blz. 1052.
51. MUSHONT. — Balj. 1305-6, blz. 19.
- *52. NEVELINC(κ). — Balj. 1307, blz. 39 ; St. 1374-5, f° 385v°.
53. NOYTMANNE. — St. 1363-4, f° 1.
54. PALE (van der). — St. 1359-60, f° 35.
55. PASTERNAEX. — J. 1349, f° 31v°.
56. PASTEIT, PASTEIDE. — Balj. 1305, blz. 12.
57. PELSE. — Balj. 1305, blz. 12.
58. PIERE (de le). — Balj. 1305 blz. 12.
59. PONTERAVEN (van). — J. 1357-8, f° 32r°.
60. RACEN (den). — J. 1386-7, f° 64.
61. RAMEN (uten). — St. 1351-2, f° 142.
62. RAVE(N) (de). — J. 1386-7, f° 101.
- *63. REBBE. — J. 1404-5, f° 21v°.
64. RODEN (van). — St. 1352-3, f° 175.
65. SCABBE. — Rek. 1336-7, blz. 30.
66. SEYSSONE, SOYSSONE, SOHIER (fil), SOYER (fils). — Balj. 1305, blz.
19 ; BLOCKMANS, *Draperie*, blz. 259 (1313) ; reeks 157, nr. 2
passim.
67. SERRENGIERS, SERRENDIERS, SERYDIERS, IDIERSSONE. — Balj. 1306-
7, blz. 28 ; St. 1394-5, f° 14v°.

68. SINAY (van).—St. 1355-6, f° 3.
 69. SLAGHERE (de).— St. 1360-1, f° 14v°.
 *70. SMET (de).— J. 1357, f° 22v°.
 71. SPICHEER, SPICGHIER.— Balj. 1305-6, blz. 19 ; *Besouch*, blz.22 (1306).
 72. STIER.— Balj. 1307, blz. 39.
 *73. TOLNERE (den).— J. 1406-7, f° 72.
 74. TOTE.— Balj. 1306-7, blz. 28.
 75. TROOST.— Stadsarchief Gent, charter 161, f° 3v° (1301).
 76. VAZE.— St. 1363-4, f° 5v°.
 77. VELDE (van de).— St. 1372 3, f° 238v°.
 78. VOLART.— Balj. 1306-7, blz. 28 ; *Besouch*, blz. 41 (1306).
 79. WALE (van den).— St. 1369-70, f° 10.
 80. WEINS.— Rek 1336-7, blz. 30.
 81. WICHELINC.— Balj. 1307, blz. 39.
 *82. WILLAERT.— J. 1391-2, f° 40v°.
 *83. WILLEBAERT. St. 1381-2, f° 11v°.
 84. WOUTERMANS(SONE).— Balj. 1305-6 blz. 19.
 85. WYTS.— St. 1382-3, f° 1.
 86. YSENDIKE (van).— FR. DE POTTER, *Petit cartulaire de Gand* (Gent, 1885), blz. 322 (1327).
 87. ZOETAERD, SOETAERD.— J. 1349-50, f° 81v°.

II

LIJST VAN DE GEKENDE VISKOPERSGESLACHTEN ().

1. AMWIERS (d').— Balj. 1306-7, blz. 29.
2. BARAET.— St. 1376-7, f° 99v°.
3. BEC.— Balj. 1307, blz. 39.
- *4. BEERE (de).— St. 1355-6, f° 32v°.
5. BEKART.— J. 1440-1, f° 32.

(1) Het aantal hier opgesomde namen (93) benadert sterk het aantal beschikbare plaatsen (100). Hierbij dient echter aangetekend dat, in tegenstelling met wat we voor de vleeshouwers zagen, bij de viskopers, en wel in de jaren 1438-41, een aantal buitenstaanders in het ambachtsgild werden opgenomen : 25 nieuwe viskopers werden in die jaren aangesteld. (Stadsarchief Gent, J. 1438-9, f° 30, 1439-40, f° 118 v°, 1440-1, f° 145). Sommige nieuwe viskopers uit die jaren zijn ons bij name bekend. Blijkbaar was het aantal leden in de voorafgaande jaren te zeer geslonken. Het maximumaantal viskopersnamen zou dus eventueel het honderdtal kunnen overtreffen.

- 6. BEYS, BEIS. — Balj. 1306-7, blz. 27; *Besouch*, blz. 43 (1306).
- 7. BOELE. — Wijsd. f° 107 (1451).
- 8. BOTTELE (de). — Balj. 1306-7, blz. 29.
- 9. BROUCRIEME. — Balj. 1306-7, blz. 29.
- 10. BUNES. — Wijsd. f° 124 (1467).
- 11. CAIE. — Balj. 1307, blz. 39.
- 12. CATTINS. — Balj. 1306-7 blz. 29.
- 13. CAUWERIC. — Balj. 1306-7, blz. 29; Wijsd. f° 17 (1359).
- 14. COELS. — Wijsd. f° 110v° (1453).
- 15. COLVEMAKERE (de). — St. 1394-5, f° 7v°.
- 16. COMMER. — Balj. 1305-6 blz. 19; Rek. 1336-7, blz. 29.
- 17. DALE (Uten). — Rek. 1333-4, blz. 882.
- *18. DEYNOD. — Wijsd. f° 35v° (1386) (1).
- 19. DYKE (de le). — Balj. 1307, blz. 33.
- 20. EBBEL. — St. 1375-6, f° 62v°.
- 21. EVERDYE. — J. 1439-40, f° 118v°.
- 22. GELGEBOD, GHELGEBOUT. — Balj. 1306-7, blz. 39.
- 23. GHEILINC. — Balj. 1306-7, blz. 29.
- 24. GHELDE (metten). — Balj. 1307, blz. 39.
- 25. GOETKINDE. — Rek. 1332-3, bz. 831.
- *26. HAGHELSTEEN. — Balj. 1306-7, blz. 29.
- 27. HECKE (van den). — J. 1450-1, f° 93v°.
- 28. HEILE (fil). — Balj. 1306-7, blz. 29.
- 29. HENDE (van den). — Wijsd. f° 104v° (1450).
- 30. HEURIBLOCK. — J. 1440-1, f° 17.
- 31. HOENREBLAS. — Wijsd. f° 32 (1371).
- 32. HONDEVLAGHERE (de). — Balj. 1307, blz. 39.
- 33. HUERNE (van). — St. 1373-4, f° 322.
- 34. HUGHAERT. — J. 1459-60, f° 86v°.
- 35. HUGHZONE. — Rek. 1325-6, blz. 426.
- *36. HUUSSE (van). — J. 1481-2, f° 10v°.
- 37. JACOBINS (des). — Balj. 1306-7, bz. 29.
- 38. JOURS, JOERS. — Balj. 1307, blz. 39; J. 1388-9, f° 75.
- 39. KELNARE (uten, de le). — Balj. 1306-7, blz. 29.
- *40. KETELBOETRE (de). — J. 1418, f° 44.
- 41. LAERNE (van). — St. 1356-7, f° 33.
- 42. LANGHE (de). — J. 1440-1, f° 32.

(1) In 1400 is de Deynoots het recht ontzegd naast het vleeshouwers- ook het viskopersbedrijf uit te oefenen; waarom is niet zeer duidelijk (Wijsd. f° 431, 26 April 1400.)

- *43. LOO (van). — J. 1420-1, f° 35.
 44. MAELDRAY. — J. 1476-7, f° 31.
 45. MAIHERE (de), WAYERE (den). — Balj. 1306-7, blz. 27 ; Rek. 1332-3, blz. 831. (1).
 46. MANDEKINE (de le). — Balj. 1306-7, blz. 29.
 47. MANDRE (de le). — Balj. 1306-7, blz. 29.
 48. MANNINS. — J. 1444-5, f° 178v°.
 *49. MARTIN. — St. 1352-3, f° 204.
 50. MEERRIES. — Balj. 1306-7, blz. 29.
 51. MENDONC. — J. 1481-2, f° 85.
 *52. MOENC (de), MOUNE (li). — Balj. 1306-7, blz. 29 ; St. 1357-8, f° 8v°.
 53. MOLNARE (i). — Balj. 1306-7, blz. 29.
 *54. MOOR (de), MOER (li). — Balj. 1306-7, blz. 29 ; Rek. 1336-7, blz. 29.
 *55. NEVELINC. — J. 1420-1, f° 35
 56. PAPPAL. — Wijsd. f° 91 (1448).
 57. PAUWARS. — Balj. 1306-7, blz. 29.
 58. PAUWELS. — St. 1378-9, f° 269v°.
 59. PIPEPERE (de), PIPEPERE (li). — Balj. 1306-7, blz. 29 ; Wijsd. f° 29 (1381).
 60. PULS. — Balj. 1306-7, blz. 28.
 61. QUITSGOET. — Balj. 1306-7, blz. 29.
 62. RASTIERS. — Balj. 1307, blz. 39.
 *63. REBBE. — *Besouch*. blz. 41 (1306) ; Balj. 1306-7, blz. 28.
 64. ROBIERT. — Balj. 1306-7, blz. 29.
 65. RYQUAERD. — St. 1357-8, f° 7.
 66. ROELFSONE. — *Besouch*, blz. 48 (1306) ; Balj. 1306-7, blz. 29.
 67. SCADEGAST. — *Besouch*, blz. 41 (1306).
 68. SCINCKELE. — J. 1473-4, f° 39v°.
 69. SICLEERS (van). — Stadsarchief Gent, reeks 185, n° 7 (1691).
 70. SMEETS. — St. 1353-4, f° 245.
 *71. SMET (de). — St. 1350-1, f° 21v°.
 72. SNIDEWINT. — *Besouch*, blz. 43 (1306).
 73. SPIEGHELE (van den). — J. 1365-6, f° 26v°.
 74. STAUTEM. — J. 1383-4, f° 43.
 75. STERKE. — Balj. 1307, blz. 39.
 76. STOREM. — Rek. 1330-1, blz. 755.
 77. SWEDEKIN, SMEDEKYN. — St. 1352-3, f° 197v° ; J. 1388-9, f° 75().
 78. TACHE, TAC. — Balj. 1306-7, blz. 29 ; J. 1440-1, f° 32.
 79. TEMMERMAN (de). — St. 1363-64, f° 54v°.

(1) Een van beide vormen moet fout zijn.

- *80. TOLNE(E)RE (de), TOULNIER (ll). — Balj. 1306-7, blz. 27; St. 1369-70, f° 300.
81. VERREKENS. — Stadsarchief Gent reeks 156bis, nr. 62¹. (1614).
82. VOETELINE. — Rck. 1328-9, blz. 643.
83. Vos (de). — St. 1397-8, f° 58vo.
84. VYVE (de). — Balj. 1307, blz. 39.
85. WEDEGHE, WEDEKIN, VEDEKINS. — Balj. 1306-7, blz. 27, 29.
86. WETTE (van). — J. 1440-1, f° 145.
87. WIERIC. — *Besouch*, blz. 42 (1306); Balj. 1306-7, blz. 27.
88. WILDE (de). — *Besouch*, blz. 43 (1306).
- *89. WILLAERT. — Wijsd. f° 42 (1399).
- *90. WITTEBART. — Balj. 1306-7, blz. 29 (1).
91. WULGHEN (uten). — J. 1441-2, f° 52.
92. YPRE (d'). — Balj. 1306-7, blz. 29.
93. ZE(E)LE (van). — Balj. 1306-7, blz. 28; St. 1359-60 f° 36vo.

(1) Waarschijnlijk een verschrijving voor WILLEBART.